

SKUPINSKA SLIKA POLITIKOV IN POTOMCEV DRUŽINE AUERSPERG / I. Ž.

Grad je vstal iz uničenja

Med vojno uničeni grad Turjak je končno obnovljen

V četrtek, 27. avgusta, je bil velik dan za slovensko kulturo. Javnosti so predstavili obnovljeni grad Turjak, ki je bil nekoč eden izmed najmočnejših in najznamenitejših gradov na Kranjskem. Slavo si je pridobil v bojih njegovih lastnikov Turjaških s Turki. V zgodovini je menjal več lastnikov, med najbolj znanimi je bila plemiška rodbina Auerspergi (Turjaški). Vrhunec njihove moči sovpada z obdobjem turških vpadov in obdobjem reformacije (bili so zavetniki Primoža Trubarja in Jurija Dalmatina).

Od stoletij do uničenja

Grad je s svojimi lastniki živel dolga stoletja, dokler ga niso jeseni 1943 uničili komunistični partizani. Takrat so ga prišli uničevati dvakrat. Prvič sredi septembra, ko so prišli tja uničevati vaške straže, ki so tam v močnem grajski utrdbi iskale zaščito pred partizani. Ti so imeli po kapitulaciji Italije in z zaplenjenim italijanskim orožjem prosto pot za njihov glavni cilj, uničevanje oborožene (samo)obrambe pred njihovim nasiljem.

Toda tudi debeli grajski zidovi niso mogli preprečiti večdnene topovskega obstreljevanja, z italijanskimi topovi pa so upravljali italijanski topničarji. Zaradi te uničevalne sile se je moralo 700 branilcev predati. Partizani so po zavzetju pred gradom umorili 28 ranjencev. Ostale so odgnali proti Velikim Laščam, kjer so nad železniško postajo ustrelili 60 vojaško pomembnejših med njimi. Druge so z vlakom odpeljali v Kočevje. Tam so od oktobra najprej uprizorili »sodno« farso, na kateri so »obsodili« na smrt 16 vodilnih in jih umorili. V ozadju te farse so ostale ujetnike množično morili na različnih moriščih, od Mozlja, Jelendola, Travnje gore do Mačkovca. Takrat so komunisti na Dolenjskem in Notranjskem umorili okoli 600 Slovencev.

Končno v celoti obnovljen

Grad je po vojni spomeniška stroka počasi obnavljala. Skozi

več desetletij dragih obnov so z državnim (davkoplačevalskim, ne komunistično-borčevskim, kar bi bilo edino prav) denarjem uspeli obnoviti južni in jugo-zahodni del gradu. Ostal je še severni del, ki so ga pri prejšnjih obnovah vsaj pokrili s streho, gre za velike površine.

Idejno zasnovo za obnovo gradu so naredili leta 2021, leto pozneje so uredili financiranje. Funkcionalno so povsem obnovili severni trakt (palacij), obrambni stolp (bastiljo), grajsko pristavo in vrt. Severni trakt in obrambni stolp obsegata velike površine, povsem pa so obnovili tudi streho na tem delu gradu.

Med deli, ki so zahtevala največ razmisleka, je bila statična sanacija gradu, veliko pozornosti so morali posvetiti tudi temu, kako vso novo infrastrukturo skriti, da ne bo moteča.

S 13,1 milijona evrov vredno obnovo se je precej mudilo, saj je 75 odstotkov sredstev predstavljal denar iz evropskega načrta za okrevanje in odpornost, ta pa se izteče 1. septembra 2026.

Maša v grajski kapeli

Pred uradnim odprtjem je bila v grajski kapeli maša, ki jo je daroval ljubljanski pomožni škof dr. Anton Jamnik. Program slovesnega odprtja je bil v površinsko veliki grajski dvorani. Tam sta zbrane nagovorila župan občine Velike Lašče Matjaž Hočvar in ministrica za kulturo dr. Ignacija Fridl Jarč. Glavni govornik je bil predsednik vlade Janez Janša, njegov govor se je bistveno razlikoval od govorov drugih slovenskih politikov, še posebej tistih na levi. Glavnino povedanega je namenil medvojnemu partizanskemu uničevanju ljudi, gradu in kulturne dediščine na Turjaku. Poudarjeno se je spomnil branilcev, vaških stražarjev, ki so jih komunistični partizani

septembra 1943 tu uničevali z italijanskim orožjem in topničarji. Eni, napadeni, so bili branilci svojih življenjskih okolij in slovenstva, drugi, napadalci, pa uničevalci.

Krvavi pričevalec

Govornik je dejal, da je prišel čas, ko Turjak ni bil več samo simbol zgodovine. »Postal je njen krvavi pričevalec. Sep-

ZLO LAHKO
PREMAGAJO SAMO
RESNICA, PRAVIČNOST
IN VLADAVINA
PRAVA.

tembra 1943 so se za njegove močnejše zidove zatekli slovenski vaški stražarji. Ljudje, ki so noč za nočjo pred tem trepetali za življenja, svoja in svojih najbližjih, žena, otrok, staršev, bratov in sester. Ljudje, ki so sklenili, da ne bodo dovolili, da jih ustrahujejo, da jim ropajo imetje in da jih morijo.

Naša odgovornost do njih in prihodnjih rodov je, da o tej temni strani meseca v zgodovini slovenskega naroda govorimo. Pa ne samo govorimo. Da s svojimi dejanji in odločitvami žrtvam komunističnega nasilja na Slovenskem očistimo njihova življenja in ljubezen do njihovih bližnjih, doma in domovine, ki so jih njihovi krvniki umazali z lažmi o izdajstvu.«

Poudaril je, da je prav in pravično, da na tem mestu v imenu boja in žrtev vseh, ki so branili svoje ljubljene, svoj dom in očetnjo, rečemo dogajanju, ki je sledilo, to, kar je v resnici bilo. »Bilo je zlo. Zlo, ki ga je treba prepoznati, ga poimenovati in obsoditi. Kajti zla ni mogoče premagati z maščevanjem. Toda prav tako ga ni mogoče premagati z molkom in pozabo. Premagajo ga lahko samo resnica, pravičnost in vladavina prava. Kajti nekaznovano zlo se vedno vrne, še močnejše.«

Tragedija Turjaka

Spomnil je, da so partizanske sile Turjak obkolile in neusmiljeno napadale več dni. »Komunisti so zahtevali takojšnjo položitev orožja, branilcem pa ponudili predajo in amnestijo, češ da se bo tako preprečilo bratomorno prelivanje krvi. Branilci so odgovorili: 'Bratomorno prelivanje krvi more preprečiti samo tisti, ki ga je začel oziroma tisti, ki napada, in ne tisti, ki je bil napaden in se brani.' In odgovor zaključili z besedami: 'Z Bogom za narod!' Predaja se je na koncu vendarle zgodila. 19. septembra je bila izmučena obramba končno prisiljena položiti orožje. In prav tukaj se začne eden najbolj tragičnih, najbolj bolečih delov turjaške pa tudi slovenske zgodovine.«

Obljuba amnestije je ostala prazna. Po padcu Turjaka so številne zajete branilce zverinsko ubili, je dejal slavnostni govornik. »Tragedija Turjaka se je nadaljevala v množičnih usmrčitvah ujetnikov in ranjencev, seveda brez poštenega sojenja. Takrat se je pokazalo nekaj, kar so preživeli razumeli šele v polni grozoti dogodkov: da je bila obljuba o amnestiji za sovraga zgolj sredstvo, s katerim je bilo mogoče doseči predajo.«

Resnica je vedno živa

»Kot je resnica vedno živa in je nikoli ni mogoče zares utišati, tako tudi ti ljudje, turjaški branilci in drugi, katerih zverinsko umorjena telesa ležijo nepokopana širom po Sloveniji, po grapah, globelih in rudnikih, pravzaprav niso nikoli zares umrli,« je dejal Janša. »Živel so, bili so tukaj ter s svojo prisotnostjo vznemirjali čas in prostor. Primež zaukazanega molka se je s časom razblinil in prej tihe misli, ki so jih včasih ljudje skrivali še sami pred sabo, da jih ne bi slišala nepoklicana ušesa, kot je dejal nadškof Zore /v Kočevskem rogu junija 2024/, se danes izgovarjajo na glas in so zapisane v knjigah, ki jih je vedno več in so podkrepljene s pričevanji in dokumenti.«

Janez Janša je poudaril, da je globlje sporočilo Turjaka, da se spominjamo zato, da ne bi iz roda v rod prenašali sovraštva. »Spominjamo se zato, da se zlo ne bi ponovilo. Da bi prihodnji rodovi vedeli, kam pripeljejo časi, ko pravo umolkne, ko resnico zamenja ideologija in ko človeško življenje izgubi svojo vrednost.

Če hočemo živeti v svobodni in demokratični Sloveniji, moramo znati pogledati tudi v najtemnejše strani svoje preteklosti in se iz nje učiti. In prav zato je tako pomembno, da je Turjak danes ponovno živ.«

Z resnico nad laž molka

Ker so grad obnavljali v času prejšnje levičarske vlade, ob odprtju, ob vsem blišču pravkaršnje obnove, na številnih informacijskih tablah nismo mogli videti niti besedice o partizanskem uničenju gradu. Janša je v govoru izpostavil prav to problematiko. Na njegovi vladi je, da grad dobi razstavo, kjer bo jasno prikazano, kdo in kako temeljito ga je uničil.

IVO ŽAJDELA

ivo.zajdela@druzina.si

MAŠO JE DAROVAL LJUBLJANSKI POMOŽNI ŠKOF DR. ANTON JAMNIK. / I. Ž.